

FETHİYE TİCARET VE SANAYİ ODASI

İRAN İSLAM CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

İçindekiler Dizini

GİRİŞ	3
1.0 GENEL EKONOMİK DURUM	4
1.1 EKONOMİK DURUM	4
1.2 SEKTÖRLER.....	7
1.2.1 Tarım Sektörü	7
1.2.2 Sanayi Sektörü	7
1.2.3 Enerji Sektörü	8
1.2.4 Gıda Sektörü	9
1.2.5 İnşaat Sektörü.....	9
1.3 DIŞ TİCARET.....	9
2.0 TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ.....	11
2.1 SINIR TİCARET MERKEZLERİ	11
2.2. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ OLANAKLARI	12
3.0 TİCARİ İLİŞKİLERDE BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR.....	13
Türkiye'nin İran'daki Temsilcilikleri	14
İran'ın Türkiye'deki Temsilcilikleri	14
Diğer Adresler	15
Tarım	15
Firma Rehberleri.....	15
Ekonomi	15
Sanayi	15
Turizm	16
Ticaret.....	16
4.0 Yararlanılan Kaynaklar.....	16

GİRİŞ

Türkiye ve İran arasındaki en temel benzerlik iki ülkenin de köklü bir tarih ve devlet geleneğine sahip olması olarak görülebilir. Nitekim, iki ülke arasındaki sınır 1639 yılında yapılan Kasrı Şirin Antlaşması'na dayanmaktadır. Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye, tüm komşu ve çevre ülkelerle olduğu gibi, İran ile de barışçıl ilişkiler sürdürme gayesinde bulunmaktadır. 1937 yılında Saadabat Paketi'nde, 1955 yılında Bağdat Paketi'nde, günümüzde ise Ekonomik İşbirliği Örgütü, D-8 ve İslam Konferansı Örgütü platformlarında Türkiye ve İran bir araya gelmiştir ve gelmeye devam etmektedir.

Türkiye, komşusu İran ile yakın ekonomik ilişkiye sahip olmakla birlikte, bu ilişki gerçek potansiyelinin altında bir düzeyde seyretmektedir. 2009 yılında iki ülke arasında 5,5 milyar dolarlık bir ticaret hacmi gerçekleşmiştir. İran hem petrol hem de doğal gazda dünyanın en büyük ikinci üreticisidir. Özellikle İran doğalgazı, Türkiye'nin, Avrasya bölgesinin enerji koridoru olma hedefi açısından stratejik önem arz etmektedir. İki ülke enerji sektörü başta olmak üzere, sanayi, ulaşım, inşaat ve turizm sektörlerindeki ticaret ortaklıklarını derinleştirebilmelidir. İran, ülkemiz ihracatının artırılması açısından çok iyi değerlendirilmesi gereken bir pazardır.

Bu çerçevede, İran ekonomisinin temel özellikleri, belli başlı sektörleri, yatırım alanları gibi konuların bilinmesi gerekmektedir. Bu raporda İran ekonomisine dair genel bilgiler, Türkiye-İran ticari ilişkileri, İran'da iş ve yatırım yöntemleri ele alınmıştır.

İRAN ÜLKE KİMLİĞİ

Resmi Adı : İran İslam Cumhuriyeti

Yönetim Sekli : İslami Cumhuriyet

Ruhani Lider : Ayetullah Seyid Ali Hamaney

Devlet Başkanı : Mahmud Ahmedinecad

Başkent : Tahran

Dil : Farsça ve lehçeleri (%58), Türkmençe ve Lehçeleri (%26), Kürtçe (%9), Luri (%2), Balochi (%1), Türkçe (%1), Arapça (%1), Diğer (%2)

Resmi Tatiller : 10 Şubat milli tatil, 19 Mart milli tatil, 21 Mart-2 Nisan milli tatil (yeni yıl), 28 Kasım milli tatil.

Yüzölçümü : 1.648.000 km²

Nüfus : 71,5 milyon
- Kentsel : 49,6 milyon
- Kırsal : 21,9 milyon

Nüfus Artış Oranı : %0,663 (2009 tahmini)

Etnik Gruplar : Farsi (%51), Azeri (%24), Gilaki-Mazandarani (%8), Kürt (%7), Arap (%3), Lur (%2), Baloch (%2), Türkmen (%2), Diğer (%1)

Resmi Dil : Farsça

Din : İslam %98 (Şii Müslüman %89, Sünni Müslüman %9, Zerdüş, Hıristiyan, Bahai ve diğerleri (%1))

Para Birimi : Riyal (Halk arasında Tümen ifadesi kullanılmaktadır)
1 Tümen = 10 Riyal

Döviz Kuru : 1 ABD Doları = 9.700 Riyal (Serbest Kur 2009)

Büyük Kentler ve Limanlar:

Tahran (Tehran), Meşed (Mashad), İsfahan (Isfahan), Tebriz (Tabriz), Şiraz (Shiraz), Chabahar Limanı, Anzali Limanı, İmam Limanı, Şehit Recai Limanı, Şehit Bahonar Limanı

Saat Farkı : +3.5 GMT (+1,5 Türkiye)

1.0 GENEL EKONOMİK DURUM

1.1 EKONOMİK DURUM

İran 1979 yılında rejim değişikliğine uğradığında, güçlü bir petrol endüstrisi ve çoğu tarım sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerden oluşan çok sayıda özel sektör firmasına sahip iken, Irak ile 8 yıl süren savaş ve devrimin etkileri ile bu tablodan uzaklaşmıştır. Devrimi izleyen yıllarda çiftlikler, şirketler ve bankalar devletleştirilmiş ve dünyadaki eğilimin aksine yabancı sermaye yasaklanmıştır. Dolayısıyla İran ekonomisi tek mallı-tek boyutlu bir düzen kazanmıştır. Halen ihracat fazlası olan İran'da,

12.11.1985 tarihinde yayımlanan tek maddelik bir yasa ile karşılıklılık şartına bağlı olarak yabancı şirketlerin pazarlama ve satış ofisi açmaları hakkındaki yasak kaldırılmıştır. 1993 yılında Serbest Bölgeler Kanunu, 2002 yılında ise yeni Yabancı Yatırımı Teşvik Kanunu yürürlüğe sokularak yabancı sermaye ülkeye çekilmeye ve özel sektöre dinamizm kazandırılmaya çalışılmıştır.

Döviz girdilerinin %80'ini petrol gelirlerinden elde eden İran'da genel olarak ekonomiyi devletin (%40'ını doğrudan, %45'ini ise "Bonyad" olarak adlandırılan) dini liderlik makamına karşı sorumlu bir tür İslâmi esaslı vakıflar aracılığı ile elinde tuttuğu söylenebilir. Kalan %15'lik kesim ise, siyasal yelpazede muhafazakâr olarak tanımlanabilecek bir noktada duran İran özel sektörünün (bazaar) elindedir. Petrol gelirlerinin yüksekliğine (21 Mart 2007–20 Mart 2008 tarihleri arasında 81,8 milyar dolar, 21 Mart-21 Eylül tarihleri arasında 57,5 milyar dolar) rağmen, hızla büyüyen nüfus baskısı, enflasyon ve işsizliğin artması, yaygın yoksulluk, temel ihtiyaç malzemelerine uygulanan sübvansiyonların bütçe üzerinde giderek artan yükü, verimsiz, büyük ve hantal kamu sektörü, devlet monopollerinin (bonyad) denetimindeki belirsizlikler ve Birleşmiş Milletler ile ABD yaptırımları İran ekonomisinin karşılaştığı en büyük sorunlar olmaya devam etmektedir.

Petrol gelirlerindeki büyük artış, 2006 ve 2007 yıllarına ait en önemli gelişme olarak nitelendirilmektedir. Petrol fiyatlarının dünya pazarlarındaki rekor artışı İran'ın ekonomi politikalarında yönlendirici bir rol oynamıştır. Ancak, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş düşmeye başlayan petrol fiyatları ile birlikte ülkenin petrol geliri de düşmüş, sonucunda ülke ekonomisi olumsuz yönde etkilenmiştir. 2009 yılı itibari ile petrol fiyatlarındaki düşüş sebebi ile azalan devlet gelirlerinin vergi sisteminin revizyonu ile artırılacağı tahmin edilmektedir.

İran 2007/8 yılında, nominal kur ile de 282,5 milyar dolarlık bir GSYİH'ya sahiptir. Kişi başına gelir satın alma gücü paritesi ise 3.951 dolar olarak deklare edilmektedir. İran ekonomisinin üretiminin sadece %11'ü tarımdan, %45,3'ü sanayiden (imalat, madencilik ve inşaat) ve %43,7 (petrol, ticaret, ulaşım, iletişim vb) kadarı ise hizmet sektöründen kaynaklanmaktadır. Toplam GSYİH'nın %26,1 kadarı yatırıma gitmektedir.

İşsizlik oranı %12 civarındadır ve nüfusun %40 kadarı fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. İran çok ciddi boyutta vasıflı işçi sıkıntısı çekmektedir. Nüfusun sadece 23.68 milyonu, yani kabaca üçte biri işgücüne dâhildir. İşgücünün %30 kadarı tarımda, %25 kadarı sanayide ve %45 kadarı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Tüketici fiyatları ile enflasyonun yüzde 18,4 civarında tahmin edildiği ülkede, 2007/8 bütçe gelirleri 48,8 milyar dolar, harcamalar 60,4 milyar dolar olup petrol gelirine rağmen bütçe açık vermektedir. Kamu kesiminin toplam borcunun ise GSYİH'ya oranı olarak %27,5 kadardır.

İran'ın Temel Ekonomik Göstergeleri

	2005/2006	2006/2007	2007/2008
GSMH (milyar \$, piyasa fiyatları)	187,0	221,6	282,5
GSMH Artış Oranı (1997=100)	%5,7	%6,2	%6,9
Kişi Başına GSYİH (\$)	2.726,0	3.099,9	3.951,1
Enflasyon Oranı	12,1	13,6	18,4
Toptan Eşya Fiyat İndeksindeki Yıllık Artış (%) (1997=100)	9,5	12,1	14,9
Tüketici Fiyat İndeksindeki Yıllık Artışı (%) (1997=100)	12,1	13,6	18,4
İş Gücü (Faal nüfus, Milyon Kişi)	22,3	23,5	23,68
İşsizlik oranı (%)	12,1	11,4	11,9
GSYİH – Sektörel Büyüme Hızları (%)	5,7	6,2	6,9
Tarım	9,3	4,7	6,2
Sanayi	6,7	8,5	10,8
Hizmet	5,6	6,5	6,8
Sabit Sermaye Yatırımları (milyar \$)	51,4	58,6	73,6
Dış Ticaret (milyar \$)	107,5	124,8	154,0
İhracat	64,4	75,5	97,4
İthalât CIF	43,2	49,3	56,6
Denge	+21,2	+26,3	+40,8
Türkiye ile Ticaret (Petrol dışı, \$)	1.027.520.965	1.124.307.324	1.657.039.381
Türkiye'ye İhracat	171.310.875	320.079.012	509.665.015
Türkiye'den İthalât	856.210.090	804.228.312	1.147.374.366
Denge	- 684.899.214	-484.149.300	-632.709.350
Ülke Toplamı İçinde Türkiye'nin Payı	%2,016	%2,217	%3,015
İhracat (Petrol dışı)	%1,831	%2,457	%3,491
İthalât (Petrol dışı)	%2,201	%1,977	%2,540
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	+16,6	+20,6	+34,1
Dış Borç Stoku	24,3	23,5	28,6
Sabit Yabancı Sermaye Yatırımları (milyar \$)	4,3	10,2	---
Emisyon Hacmi (Bozuk para dâhil, milyar riyal)	50.675,6	61.451,6	89.247,5
Enerji			
Petrol rezervi (milyar varil)	137,5	137,5	137,5
Petrol Üretimi (Bin varil/gün)	4.106	4.347	4.058
Petrol ihracatı (Bin varil/gün)	2.691	2.486	2.523
Doğalgaz üretimi (milyar metre küp/yıl)	130,6	143,2	143,2
Doğalgaz ihracatı (milyar metre küp/yıl)	4,8	5,7	5,7
Doğalgaz Rezervleri	27 Trilyon m ³		

Kaynak: İran İslâm Cumhuriyeti Merkez Bankası

1.2 SEKTÖRLER

1.2.1 Tarım Sektörü

İran'da tarım sektörüne son yıllarda yapılan yatırımlar, ürün geliştirme, paketlenme ve pazarlama çalışmaları yeni ihracat pazarlarının yaratılmasına olanak tanımıştır. Geniş ölçekli sulama programlarıyla hurma, çiçek ve fıstık gibi ihracata yönelik tarımsal ürün gruplarının yanı sıra tütün, çay, buğday, arpa, pirinç ve şekerpancarı gibi tarım ürünleri de üretilmektedir. Tarım sektörü ülkedeki işgücünün yaklaşık dörtte birini istihdam etmektedir.

İran 23,6 milyon hektarı bulan ekilebilir alanları ile dünyada tarım üretimi çeşitliliği (çiftlik ve bahçe üretimi dâhil) açısından üçüncü sırada yer almaktadır. İran'daki tarım alanlarının %56 - %60'lık kısmı düzenli olarak sulanamamaktadır. Tarım ürünleri arasında en çok buğday, arpa ve şekerpancarı elde edilir. Meyve ve sebzenin yanında pirinç, mercimek, nohut, soğan, pamuk, kavun, karpuz, dut ve tütün yetiştirilmektedir. Kuzeydeki dar bir kıyı şeridinde sulamaya ihtiyaç duyulmadan tarım yapılabilen, güneyde sulama kanalları vasıtasıyla ise hurma yetiştirilmektedir. Ülkenin güney ve güneydoğusunda sulama işi önemli bir problemdir. Birçok bölgede tarım eski usullere dayanılarak yapılmaktadır. Bu yüzden tarımda istenilen netice alınamamaktadır.

1.2.2 Sanayi Sektörü

İran kalkınma programları çerçevesinde ekonomisini petrole bağımlılıktan kurtarmayı ve ihracatını geliştirmeyi öncelikli hedefi saymıştır. Şah Rıza Pehlevi döneminden beri devam eden ithal ikameci politikalar çerçevesinde ülkenin çeşitli yerlerinde üretim tesisleri açılmış ve açılmaya devam etmektedir. Ancak, üretim teknolojilerinin, makine ve ekipmanların eski oluşu, firmalarda doğrudan veya dolaylı olarak devlet mülkiyeti bulunması ve iç rekabetin düşük olması üretim kalitesini düşürmektedir.

İran'da devlet yatırımlarının büyük bir bölümü petrol sektörüne yapılmaktadır. İran, petrolden elde ettiği gelirlerinin bir kısmını petrokimya sanayi gibi diğer birtakım alanlara aktararak petrol sektörüne olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Başarısız özelleştirme uygulamaları ve 1990'ların ortalarındaki yüksek dış borç ödemeleri sonucu petrol dışındaki sanayi sektörlerine yeterli düzeyde döviz rezervleri aktarılamamış ve bunun sonucunda söz konusu sektörler gelişmemiştir. İran sanayisinin lokomotif sektörü ise, ortalama yıllık 1,5 milyon adetlik üretim ile otomotiv sektörüdür. İran otomotiv sektörü üretim hacmi bakımından dünyada 14. sırada yer almaktadır.

1.2.3 Enerji Sektörü

İran ekonomisi, son 40 yıllık dönem boyunca daima ham petrol fiyatlarına bağlı bir gelişim sergilemiştir. 2000'li yılların başında 99,5 milyar varil petrol rezervi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada iken son yıllarda bulunan yeni rezervlerle (137,5 milyar varil) dünya petrol rezervleri açısından ikinci sıraya yükselmiştir. OPEC'in resmi bilgilerine göre, dünyanın ham petrol rezervlerinin %11,5'i İran'da bulunmaktadır. Ayrıca, 26,69 trilyon m³'lük doğalgaz rezervleriyle Rusya'dan sonra doğalgaz açısından da ikinci büyük rezervleri elinde bulundurmaktadır. Döviz

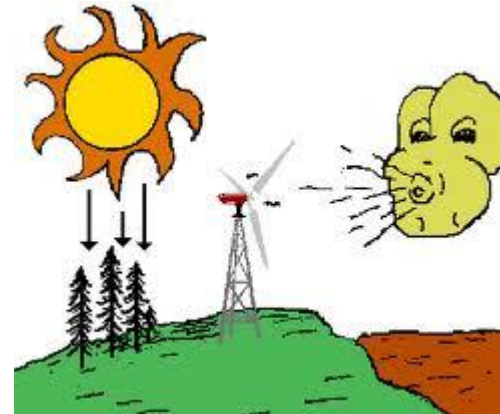
girdilerinin %80'ini petrol ihracatından elde eden İran, bu haliyle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı halde bulunduğu için son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş ama henüz başarılı olamamıştır. Petrol fiyatlarının 90'lı yılların sonları boyunca düşüşü sırasında ülkenin kaybının 6 milyar doları bulunduğu ve bu sayının bütçenin üçte biri düzeyinde olduğu göz önüne alınırsa ülkede petrol dışı endüstrilere yönelmenin nedeni daha iyi anlaşılmaktadır.

İran, günlük 4 milyon 200 bin varil ham petrol üretme kapasitesine sahip olup günlük ham petrol üretimi 4 milyon 106 bin varil civarındadır. Hazar Denizinde yeni petrol kuyuları açma çalışmalarına da başlamıştır.

Doğalgazın petrol gelirlerindeki oynamaları stabilize edecek bir sektör olarak görülmeye başlanmasından sonra doğalgaz yataklarının işletmeye açılması fikri ağırlık kazanmıştır. Ülkenin güneyinde bulunan ve 8–13 trilyon m³ doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilen Güney Pars Sahası'nın geliştirilmesine yönelik projenin bazı aşamaları, ihraç edilmek üzere sıvılaştırılmış doğalgaz üretimine ayrılmıştır. Güney Pars Doğalgaz Sahası'na ilişkin yatırım projelerinin tamamlanması halinde 2010 yılında 5 milyar m³ satışla net ihracatçı konumuna gelmesi öngörülmektedir.

Elektrik üretiminde kendine yeten İran, iç şebekelerinde %80 kapasite ile üretimde bulunmaktadır. Mevcut elektrik santrallerini artırma çabasında olan İran'ın elektrik üretim teçhizatı eski olup bu cihazların revizyonu için yeterli teknolojiye sahip değildir. İran, anayasasının 44. maddesi ve bu maddenin uygulama kanunu ile hız kazanan özelleştirme hareketi kapsamında elektrik üretiminin büyük bir bölümünü özel sektöre devretmek ve elektrik santrali inşası ile üretim faaliyetlerine yakın bir tarihte son vermek istemektedir. Elektrik santrali inşası için yeterli tecrübe ve donanımına sahip olmayan İran özel sektörünün teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla ortaklık ihtiyacının doğacağı ve ülkemiz firmaları ile önemli bir iş birliği imkânı olacağı tahmin edilmektedir.

1.2.4 Gıda Sektörü

Özellikle son yıllarda tarım ve gıda ürünlerinde ithalatın azaltılması ve ihracatın artırılması için gıda sanayi üretiminin desteklenmesine büyük önem verilmiştir. İran'da gıda sanayisine ham madde oluşturabilecek çok çeşitli ürünlerin üretilmesi bu destekte önemli rol oynamıştır. Bunun sonucunda yaratılan katma değer açısından gıda sanayisi kimya sanayinden sonra gelmektedir. Gıda işleme sanayinde kullanılan girdilerde ithalata bağımlılık oranı %10'un üzerindedir.

İran'da genel olarak gıda sanayinin bütün dallarında üretim söz konusudur. Ancak gerek sayısal olarak ve gerekse üretim kapasiteleri dikkate alındığında makarna ve bisküvi gibi unlu mamuller, şeker ve şekerli mamuller, sebze ve meyve işleme tesisleri, beyaz et ve bitkisel yağ üretim tesisleri ön plana çıkmaktadır.

İran'da 168 adet, 50'den fazla kişinin çalıştığı geniş ölçekli gıda işleme tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerde yıllık ortalama 9 milyar riyal değerinde üretim gerçekleştirilmektedir. İran'da modern anlamda gıda işleme tesislerinin kuruluşu nispeten yeni bir aktivite olup özellikle son yıllarda modern gıda sanayisinin teşviki yoluna gidilmektedir. İran'da gıda işleme sanayisinin tüm birimlerinde yabancılar için yatırım imkânı mevcut olmakla birlikte, özellikle tesislerin modernizasyonu, çevre ile bütünleşmesini sağlayacak yatırım düzenlemeleri, ambalajlama yatırımları ve ayrıca hasat kayıplarını önleyici yatırımlar ön plandadır.

Bununla birlikte bu alanda üretim ve ürün geliştirme düşük seviyede kalmaktadır. Bugün sektör iç talebi karşılayacak seviyeye ulaşmıştır; ancak ihracata yönelik üretim sınırlıdır. İhracatın artması için bu sektördeki ürün kalitesinin artırılması ve paketlemeye yönelik yatırımların yapılması önem arz etmektedir.

1.2.5 İnşaat Sektörü

İran-İrak Savaşı'nın sona ermesiyle 1990'lı yıllarda ülkeye dönen İranlıların yarattığı ek konut talebi sayesinde canlanan inşaat sektörü, 2000'li yıllarda patlama yapmıştır. 2007/08 döneminde kentlerde özel sektör tarafından üstlenilen proje sayısında %80'in üzerinde artış göze çarpmaktadır.

1.3 DIŞ TİCARET

Hâlihazırda Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmayan ve gözlemci statüsünde bulunan İran, Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyelik başvurusunu 19 Temmuz 1996'da gerçekleştirmiş, 26 Mayıs 2005 tarihinde bir çalışma grubu oluşturulmuştur. İran'ın son yıllarda izlediği dışı açılma politikaları ve

DTÖ üyelik hedefi doğrultusunda birçok ürünün ithalatında uygulanan tarife dışı engeller kaldırılmış ve birçok yasaklı ürünün ithalatına izin verilmiştir.

Yerli sanayiye korumak amacıyla ithalâta uygulanan yüksek ticari kazanç vergisi uygulaması ise 21.Mart.2005 tarihinde kaldırılmıştır. Daha önce ithalatta uygulanan özel kur (1 ABD Doları=1,750 İran Riyali) serbest piyasa kuru ile eşitlenerek ithalatta alınan gümrük ve diğer vergilerinin hesaplanmasında serbest piyasa kurunun esas alınması yönünde bir değişikliğe gidilmiştir. İthalatta alınan vergilerin hesaplanmasında esas alınan kurun 4,5 kat artmış olması nedeniyle vergi oranlarında yapılan indirimlerin etkisi sınırlı olmuştur. Ayrıca yerli sanayisini korumak amacıyla bazı temel sanayi dallarında (tekstil, otomotiv vb) ithalatta uygulanan gümrük vergisi oranları yüksek tutulmaktadır. Örneğin 2008 yılında küresel ekonomik kriz ve azalan petrol gelirleri nedeniyle önlem olarak lüks malların ithalatı zorlaştırılmıştır. Katma değer vergisi (KDV) uygulamasına 2008/09 döneminde geçilememiş ve söz konusu tasarı ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Dış Ticaretin Dağılımı- 1000 dolar (%) (2009)

İHRACAT	Tutar	%	İTHALAT	Tutar	%
Çin	13.286.547	20,4	Çin	7.918.687	15,2
Hindistan	10.591.667	16,2	B.A.E.	7.614.676	14,6
Japonya	9.307.896	14,3	Almanya	5.207.983	10
G. Kore	5.745.749	8,8	G. Kore	3.991.897	7,6
Türkiye	3.405.896	5,2	İtalya	2.808.360	5,4

Kaynak: ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi)

İran'ın 2009 yılı ihracatına bakıldığında Çin 13,3 milyar dolar değer ve toplamda %20,4 oranı ile birinci sırada yer almaktadır. Çin'in ardından Hindistan 10,6 milyar dolar ve %16,2'lik payı ile ikinci sırada gelmektedir. Türkiye ise 3,4 milyar dolar değeri ve toplam ihracat içinde %5,2'lik payı ile 5. sırada yer almaktadır.

İran'ın 2009 yılı ithalatında ise Çin 10,7 milyar dolar değeri ile ilk sırada yer almaktadır. Çin'in toplam payı ise %15,2'dir. İkinci sırada Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) 7,61 milyar dolar değeri ile yer alırken toplam ithalatta %14,6 paya sahiptir. Türkiye ise 2,02 milyar dolar ile 7. sırada yer alırken toplam ihracatı içindeki payı %3,9'dir.

2.0 TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

Türkiye ile İran, Orta Doğu'da önemli birer ticari ortaktır. Türkiye ve İran arasında 2005 yılında 4,4 milyar dolarlık ticaret hacmi 2008 yılında 10,2 milyar dolara dayanmıştır. İki ülke dış ticaretinde denge Türkiye aleyhine gelişme göstermiştir. 24.Mayıs.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Ticaret Anlaşması, İran ile Türkiye arasındaki ticaretin artırılması ve bölgede ekonomik entegrasyonun sağlanması yolunda önemli bir husus olmuştur.

İran'ın Türkiye ile Dış Ticareti (1.000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2005	3.469.706	912.940	4.382.646	2.556.766
2006	5.626.610	1.066.902	6.693.512	4.559.708
2007	6.615.394	1.441.190	8.056.584	5.174.204
2008	8.199.689	2.029.706	10.229.395	6.169.983
2009*	3.405.896	2.024.758	5.430.654	1.381.138

Kaynak: ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi), * ilk 3 ayın sayıları

2008 yılında Türkiye'nin İran'a ihracatında önem arz eden başlıca ürün grupları, işlenmiş petrol ürünleri (%7,6 payla), otomotiv yan sanayi ürünleri (%5 pay ve %100,7 artışla), lif levha (%4,6 pay ve %1,1 artışla) ve demir çelikten yarı mamullerdir (%3,4 pay ve %255,5 artışla). 2009 yılı Ocak - Nisan dönemi ihracatımızda da benzer bir tablo ile karşılaşılmakta olup makineler, demir ve çelik, tütün, motorlu kara taşıtları ve orman ürünleri yine ilk sıralarda yer almaktadır.¹

Türkiye'nin İran'dan 2008 yılında gerçekleştirdiği ithalatta ham petrol (%68,4 pay ve %33,8 artışla) ve doğal gaz (%23,4 pay ve %6,6 artışla) başta olmak üzere, çeşitli kimyasallar ve otomobiller önemli yer tutmaktadır. 2009 yılı Ocak - Nisan döneminde İran'dan gerçekleştirilen ithalatın %92'sini petrol ve doğal gaz, %2,9'unu plastik ürünleri oluşturmaktadır.²

2.1 SINIR TİCARET MERKEZLERİ

1998–2000 yılları arasında yoğun biçimde seyreden, çeşitli istismarlar ve sakıncalar nedeniyle sınır ticareti alanında büyük sorunlar yaşanmış, çok sayıda Türk şirketi peşin ve elden ödemeli motorin bağlantısı yapmış, bazıları bedelleri ödendiği halde mallarını

¹ Kaynak: ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi)

² Kaynak: ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi)

alamamış veya çeşitli nedenlerle ithal edemeyerek mağdur olmuşlardır. Buna ilaveten İran menşeli bazı tarım ürünleri (karpuz, kivi vb) ithalatıyla ortaya çıkan haksız rekabet nedeniyle yerli üreticiler büyük zarar görmüş, terör nedeniyle sarsılan bölge ekonomisini canlandırmak amacıyla izin verilen sınır ticareti amacını aşan bir yapıya dönüşmüştür. Bu nedenle, sınır ticareti belirli bazı maddelerle kısıtlanmış olup bugüne kadar çok düşük ölçekte seyretmektedir.

Ancak, ülkemizce mevzuatı düzenlenen Sınır Ticaret Merkezleri (STM) Projesi yürürlüğe girdiğinde sınır ticaretinin kontrollü ve daha geniş ürün yelpazesi ile canlandırılması mümkün görülmektedir. Bu çerçevede, İran'la Türkiye arasında sınır bölgelerinde ticaretin artırılarak iki ülke sınır halklarını refah düzeylerinin yükseltilmesine imkan tanıyacak olan sınır ticaret merkezlerinin Gürbulak/Sarısu, Kapıköy/Razi ve Esendere/Razi'de kurularak, uygulamaya geçilmesi hususu 2003 yılı Ortak Ticaret Komitesi toplantısı mutabakat zaptında yer almıştır. Ülkemiz tarafı STM'lerde söz konusu olacak vergi oranlarını, sanayi ürünlerinde gümrük vergisinden muaf, tarım ürünlerinde ise %40 indirim yapılacak şekilde belirleyerek uygulamaya başlamıştır. İran tarafı da, çeşitli oranlardaki vergi indirimleri ile uygulamaya geçmiştir.

2005 yılı ile önümüzdeki yıl için STM'lerde ticaret hacmi 100 milyon dolar olarak tespit edilmiştir. Ancak, STM'lerden beklenen oranda istifade edilebilmesi bazı altyapı eksikliklerinin ivedilikle giderilmesine ve STM'lerde ticareti özendirerek bazı projelerin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu çerçevede, Türkiye-İran arasında gerçekleştirilen alt komite toplantılarında önemli gelişmeler sağlanmaktadır.

2.2. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ OLANAKLARI

İran, Türk özel sektörü için yeni fırsatların olduğu bir ülkedir. Komşu ülke olarak yakınlığının yanı sıra, genç nüfusuyla birlikte artan tüketim talebiyle gelecek vadeden bir pazar niteliğindedir. İran'da ihracat yapmak ve hammaddeleri İran'dan almak şartıyla sanayi amaçlı ve %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. İranlı firmalar ülkeye teknoloji ve sermayenin çekilmesine yönelik olarak yabancı ortaklarla iş birliğine sıcak bakmaktadır.

İran'daki Çulha Özel Bölgesi'nde yatırım yapan yabancı firmalara getirdikleri katma değer kadar mal ithal etme hakkı tanınmakla birlikte yer satılmamakta, ancak %51 oranında bir İranlı ortakla yatırım yapılması halinde yer sağlanmaktadır.

Türkiye ile İran'ın iş birliği yapabileceği bir diğer sektör de turizmdir. İran'dan Türkiye'ye önemli miktarda turist gelmektedir. İranlı yetkililer turizm konusunda iş birliğinin karşılıklı olmasını arzu etmektedirler. Fakat İran'ın turizm altyapısı uluslararası standartlarda geniş bir turist kitlesini ağırlamak için yeterli değildir. Bu çerçevede, İran'ın turizm potansiyeli için gerekli altyapının oluşturulmasında Türk işadamları önemli rol üstelenebilirler. Özellikle gerekli havaalanı, kara yolu, otel, motel ve tesislerin inşası, modernizasyonu ve işletilmesi konusunda iş birliği imkânları yaratılabilir. Bunun haricinde İran yetkilileri Irak'ın Kerbela şehrine yönelik Hac ziyaretinin artık Irak ve Suriye üzerinden değil, Türkiye üzerinden yapılması konusunda isteklerini gündeme

getirmişlerdir. Bu çerçevede, Türk hizmet sektörü İran vatandaşlarına din turizmi konusunda hizmet verebilir.

3.0 TİCARİ İLİŞKİLERDE BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR

İran Türk iş adamları için gerek ticaret gerekse yatırım açısından en önemli ülkelerin başında gelmektedir. İran nüfusunun önemli bir bölümü Türkiye'ye büyük bir sempatiyle bakmakta olup Türk ürünleri İran pazarında marka imajına sahiptir. Bu imaj, satış sonrası hizmetlerin kalitesi ile de ilişkilidir. Türk üniversitelerinden mezun olan çok sayıda İranlı meslek sahibi ve iş adamı da ilişkilerin geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyel teşkil etmektedir. İran'a seyahat edecek diplomatik, hizmet, hususi ve umuma mahsus pasaport hamillerinin vizeden muaf olması da büyük kolaylık sağlamaktadır.

İran'da ticarî acente ve distribütörlük aracılığı ile iş yapma biçimi oldukça yaygındır. Nakliye masrafları ucuz olduğu için firmalar kendi distribütörlük ağını kurmak yerine, kargo ve nakliye şirketleri ile çalışmaktadır. Ülke çapında süpermarket zincirlerinin ve alışveriş merkezlerinin sayısı hızla artmakta olup Tahran'da bakkal ve butik gibi küçük ölçekli şirketler de oldukça yaygındır.

İran'da sıklıkla kullanılan bir pazarlama unsuru, işletim hakkı belediyelere ait olan şehir ilan panolarıdır.

Döviz alım satımı serbest olup yurt dışına yapılacak döviz havalelerinde ve akreditif açılması işlemlerinde gerekli dövizin riyal karşılığının bankaya yatırılmasını müteakip banka vasıtasıyla Merkez Bankası'ndan temin edilmesi veya ihracatçı şirketlerin yaptıkları ihracat karşılığı yurt dışından temin ettikleri dövizin kullanılması önem arz etmektedir. İran ile iş yapan firmalar peşin ödeme, akreditif, belge mukabili veya mal mukabili ödeme yöntemlerini kullanabilmekte olup uygulamada iki çeşit ödeme yönteminin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, ithalatçı İran firmasının gerçekleştireceği ithalat tutarında meblağı (ya da bu meblağa tekabül eden gayrimenkulü) bankasına bloke/ipotek ettirmesi ve bankanın da bu blokaj (ya da ipotek) karşılığında parayı yurt dışındaki ihracatçı firmaya transfer etmesi ve azami bir yıl sonra parayı ithalatçı firmadan tahsil ederek blokaj/ipteği çözmesi şeklindedir. Böylece ithalâtçıların nakit ödeme sorunu aşılacaktır. İkinci ve daha riskli bir yöntem ise âdeta bir banka ve bir gümrük komisyoncusu gibi çalışan "sarraf"ların aracı olarak kullanılmasıdır. Bu yöntemde ithalâtçının ithal etmek istediği mala ilişkin ödemeyi çalıştığı sarrafa vermesinden sonra, ihracatçı da malı sarrafın (ithalâtçının değil) adına ve genellikle CIF teslim şekli üzerinden göndermektedir. Sarraf, gelen malı alıcısına, parayı ise satıcısına teslim etmekte ve bu işlem için önceden anlaşılan komisyonu alarak görevini tamamlamaktadır.

Türkiye Halk Bankası ve T.C. Ziraat Bankası'nın İran'da temsilcilikleri bulunmaktadır. İran Mellat Bankasının ise; İzmir, Ankara ve İstanbul'da şubeleri bulunmaktadır.

<http://newtr.bankmellat.ir/portal.aspx> (Türkçe web sitesi)

Halk Bankası Tahran Temsilciliği

Adres: 3 rd Floor, Building 130, Ghaem Magham Farahani Ave.Tehran/IRAN

Tel : 00 98 21 88304715, 88308990, 88842275

Faks: 00 98 21 88301000

Ziraat Bankası Tahran Temsilciliği

Adres: Africa Blvd. Anahita Tower No:184 Suit 604 6th Floor Tehran/IRAN

Tel : 00 98 21 8878341718

Faks: 00 98 21 88783526

Eposta:

info@ziraatbanktehran.com

tehran@ziraatbank.com.tr

Katı bürokratik kurallar, ticaretin yarısından fazlasının doğrudan devletin veya devlete yarı bağlı vakıfların elinde bulunması, bankacılık alanında karşılaşılan vadeli akreditif açılması ve teminat mektuplarının kabul edilmesinde karşılaşılan sorunlar, ithal hammadde ve ara mamul temininde karşılaşılan güçlükler, yabancı eleman çalıştırılması konusunda vergi ve izin sıkıntıları, bilgiye ulaşım güçlükleri, veri kaynaklarının yetersizliği, kayıt dışı ithalât ile fikri mülkiyet haklarına dair mevzuatın yetersizliği ve takibi konusunda yaşanan sıkıntılar İran ile iş yapan firmalar açısından başlıca sorunlardır.

Türkiye'nin İran'daki Temsilcilikleri

T.C. Tahran Büyükelçiliği

Ferdowsi Ave., No.337, PB: 11365/8758 TEHRAN/IRAN

Tel: 00 98 213 311 89 97, 311 52 99, 311 53 51, 311 12 02, 35 95 11 0099 (santral)

Faks: 00 98 21 3 311 79 28

Eposta: tctahranbe@parsonline.net, Web: <http://tahran.be.mfa.gov.tr>

Görev Bölgesi: Tebriz Başkonsolosluğu ile Urumiye Başkonsolosluğu görev çevreleri dışında kalan tüm bölgeler (Büyükelçiliğin hafta sonu tatil günleri, Cuma ve Cumartesi'dir).

T.C. Tahran Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Ferdowsi Ave., No. 314, TEHRAN/IRAN

Tel: 00 98 21 33 91 35 92 – 33 92 62 46 Faks: 00 98 21 33 92 49 52

Eposta: dtmtahran@gmail.com, Web: www.musavirlikler.gov.tr

T.C. Tebriz Başkonsolosluğu

Kuye Valeye,Asr Khiyabani Forughi Felekei Homafer Kuçei Ferhengiyan No:8 Tebriz/IRAN

Tel: 00 98 411 300 10 7071 Faks: 00 98 411 332 49 07

Eposta: info@tebbk.org Web: <http://tebriz.bk.mfa.gov.tr>

Görev Bölgesi: Doğu Azerbaycan, Erdebil ve Zencan Eyaletleri

T.C. Urumiye Başkonsolosluğu

Adres: KhyabaniI Dr. Beheshti No: 30 Ouroumieh 57. 159 AzarhbaijanI Kharbi IRAN

Tel: 00 98 441 347 87 70 Faks: 00 98 441 346 95 95

Görev Bölgesi: Batı Azerbaycan, Hamedan ve Kirmanşah Eyaletleri

İran'ın Türkiye'deki Temsilcilikleri

İran İslâm Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

Tahran Cad. No:10, 06700 Kavaklıdere/ANKARA

Tel: 0 (312) 468 28 20 21 (pbx) Faks: 0 (312) 468 28 23 – 427 35 41

Eposta: m_seyednejad@yahoo.com

Çalışma Saatleri: 08.00 – 18:00

İran İslam Cumhuriyeti Erzurum Başkonsolosluğu

Alparslan Bulvarı, Osman Gazi Mah., 201. Sk.,
Eres Yapı Kooperatifi, D Blok, Yıldızkent/ERZURUM
Tel: 0 (442) 315 99 83 Faks: 0 (442) 316 11 82

Çalışma Saatleri: 08:30 – 17:00

Görev Bölgesi: Ağrı, Ardahan, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep,
Hakkari, Hatay, Iğdır, Kars, Kahramanmaraş, Malatya, Muş, Sivas, Şanlıurfa, Van

İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

Ankara Cad. No.1, Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 513 82 30 Faks: 0 (212) 511 52 19

Eposta: iranconsulateist@ircgi.org

Çalışma Saatleri: 08:00 – 16:00

Görev Bölgesi: Adana, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne,
Kırklareli, Kocaeli, İstanbul, İzmir, Manisa, Mersin, Muğla, Sakarya, Uşak.

Diğer Adresler

Tarım

Ministry of Jihad Agriculture <http://www.maj.ir/>

Information Centre of Food & Agriculture Trade <http://www.iranagrofood.com>

Fruit & Vegetables Exporters Union <http://www.ofexunion.com/>

Saffron Information & Research Center <http://www.iransaffron.org>

Iran Handicrafts Organization <http://www.handicrafts.ir/Fa/default.asp>

Firma Rehberleri

Iran Yellow Pages <http://www.iranyellowpages.net>

Kompass Iran <http://www.kompassiran.com>

Iran Small Industries Information Network <http://www.sme.ir>

Ekonomi

Central Bank of the I.R. Iran <http://www.cbi.ir>

Export Development Bank of Iran <http://www.edbi.ir/>

Export Guarantee Fund of Iran <http://www.egfi.org.ir/>

Institute for Trade Studies & Research <http://www.itsr.ir>

Economic Research Institute(ERI) <http://www.eri.ir>

Islamic Republic of Iran Customs <http://www.irica.gov.ir>

Sanayi

Ministry of Industries & Mines <http://intl.mim.gov.ir/>, <http://www.mim.gov.ir/>

Association of Confectionery Mgn. Co. <http://www.iranianacm.com>

Iran Dairy Industries Society (I.D.I.S) <http://www.irdis.org>

Apparels Exporters Union of Iran <http://www.iranapparels.com>
Textile & Garment Ind. Export Develop. Fund <http://www.expotextile.com>
Oil Terminals Company <http://www.niocotc.com>
Esfahan Petrochemical Company <http://www.epciran.com>
Razi Petrochemical company <http://www.razip.com>
Arak Petrochemical Company <http://www.arpcir.net>

Turizm

Ministry of Culture & Islamic Guidance <http://www.ershad.gov.ir>
Iranian Culture Heritage & Tourism Organization (ICHTO) <http://iranmiras.ir/>
Carpet Museum of Iran <http://www.carpetmuseum.ir>

Ticaret

Iran Trade Promotion Organization <http://www.tpo.ir>
Iran Chamber of Commerce, Industries and Mines <http://www.iccim.org>
Islamic Republic of Iran Customs <http://www.irica.gov.ir>
Iran Trade Point <http://www.irtp.com>
Government Trading Corporation <http://www.gtcir.com>
Iran International Exhibitions Co. <http://www.iranfair.com/>

4.0 Yararlanılan Kaynaklar

Dış Ticaret Birliği (www.disticaretbirligi.org)
Dış Ticaret Müsteşarlığı, Bilgi İşlem Merkezi Verileri <http://bilgi.dtm.gov.tr>
Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü
Economist Intelligence Unit, Iran Country Profile, 2008.
Economist Intelligence Unit, Iran Country Report, Haziran 2009.
International Trade Center (ITC) TradeMap Veritabanı www.trademap.net
İGEME İran Ülke Raporu, 2008.
T.C. Tahran Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Raporları ve Kurum Adres Listesi
Tradepartners www.tradepartners.gov.uk
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, www.deik.org.tr
Tradepartners İnternet Site, www.tradepartners.gov.uk